

Dr. Schweitzer József¹: Scheiber Sándor és a zsinagógai szószék²

Boldogult Mesterünket³ Scheiber Sándor professzort a zsidó tudományos közvélemény leginkább, mint a geniza kutatás világszerte ismert művelőjét ismeri. Más tudományágakban is köztudottan kiváló volt, így a zsidó irodalomtörténetben, történelemben, néprajzban, a rabbinikus exegézis különféle területein. Sokágú tudományos munkássága olykor elfedi előttünk Scheibernek, a gyakorló rabbinak arcélét, hitvallását az egyetemes humánium és a zsidó vallásos tanítás világából. Pedig e tekintetben is nagyon jelentős az Ő tevékenysége, s erre kívánja felhívni a figyelmet az alábbi kis tanulmány. Csupán néhány példára szorítkozunk, a téma teljes kidolgozása szerény nézetünk szerint egy külön kötetet igényelne.

Bevezetesként hadd mondjak el egy személyes élményt. Fiatal rabbiéknél Londonban tanulmányozta a genizákat, majd hazajövet a Rabbiképző Intézet tanáránál, Hoffer Árminnál, nagyatyámnál tett látogatást, s beszámolt ottani munkásságáról. Mint felsős gimnazista jelen lehettem a látogatásnál, s jól emlékszem mindmáig, mert azóta is sokszor eszembe jutott boldogult nagyatyám elismerő mondata, amely így hangzott: *Bákotaun héchil, uvagodaul killo. - Kicsinnyel kezded - az ország legkisebb közösségének rabbi székében - de naggyal fogod befejezni.* Nagyatyám biztató mondata örvendetes valósággá vált.

Zsidóságszemléletére nézzünk néhány példát az alábbiakban.

Egy tudós, de mellőzésekben részesült könyvtárnok koporsójánál mondta többek között: „Ritkuló embertípus volt egy oly korban, amikor az érdemek nem mindég találtak elismerést, s ő szent maradt a könyvek mindennél szilárdabb hídján. Vallásos neveltetése az egyenességre és szilárdságra, a mellőzés közepette is erkölcsi erőt adott számára.”

Egy kiváló jogász koporsója fölött egyszerre találja meg Jób könyve (V,17) és Déry Tibor szavaiban mondanivalójának központi kifejezését az elhunyt felett, kinek jellemzője volt, hogy sok mindent, mint pl. latin szövegeket, görög filozófusokat, zsidó prófétákat értett, nem csupán, hogy értette, de ezeket jól is tudta.

Megrendítő volt búcsúbeszéde Wallenstein Zoltán, pécsi főrabbi temetésén, Budapesten, 1944 nyarán. Boldogult Wallenstein Zoltán súlyos betegsége gyógyítására még 1944 március 19-e, vagyis a német megszállás előtt került Budapesten kórházba, s itt érte a megszállás is, majd a

¹ Schweitzer József (1922/Veszprém): nyugalmazott országos főrabbi, az Országos Rabbiképző Intézet (az OR-ZSE jogelőde) igazgató-rektora, a Scheiber Sándor-díj tulajdonosa.

² Elhangzott 2013. június 23-án, a Magyar Tudományos Akadémia épületében tartott felolvasó ülésen.

³ Kötetünkben az elhangzott előadások írott változatainak név- és fogalom átirásai; az idegen szavak helyesírásai; valamint az idézési és a hivatkozási módok minden esetben az előadók/szerzők szokásait tükrözik.

vidéki zsidóság deportálása, amelyet felesége és családja elhallgatott előtte. Gyermekai ugyanakkor Pécsen voltak nagyanyjuk gondozásában. Wallenstein Zoltán halálakor a pécsi hitközség, együtt az egész vidéki magyar zsidósággal már nem létezett.

Scheiber az öröklétbe tért pécsi főrabbi koporsójánál még maga előtt látja a fenyárban úszó hatalmas zsinagóga szószékén felmagasodó Wallenstein főrabbi szoborszerű alakját, talpig fehér engesztelónapi köntösben, amint zengő hangon hirdeti a Jom Kippur üzenetét a hívek sokaságának. Mindez költői kép volt csak az iszonytató valóság felett, amelyben a komoran sötétlő zsinagóga árván siratta elhurcolt fiait és leányait. Mesterien jellemzi búcsúztatójában az elköltözött rabbi szent szolgálatát, a bensőséges tüzet, amellyel hivatását méltósággal teli teljesítette.

A középkori liturgikus költeményből ismert könnyek serlegének párhuzamára talál az ókori történetből ismert könnyek üvegcséjének, amelyet az elhunyt koporsójába helyeztek. A vallás és a munka irányította életében egy elhunyt derék asszonynak e régi szokás jelképes alkalmazását találja méltónak. A kiváló tudós, de fájdalom, sok mellőzésben részesült dr. Klein Ábrahám rabbi özvegyének sírjánál idézi a héber költőt, a két sor prózában magyarul így hangzik: „Anyám emléke legyen áldott, teljességgel szent asszony volt.”

Méltatva a Megboldogultat, módot talált arra, hogy legalább özvegye koporsójánál elégtételt adjon az elhunyt férjének, dr. Klein Ábrahám rabbinak a sok méltatlan mellőzésért, amelyben része volt.

Méltó lett volna - amint az szakkörökben köztudott volt - a rabbiképző intézeti professzúrára, de ebben nagy fájdalmára nem részesülhetett.

Dr. Schindler József beiktatásakor a szegedi rabbi székbe, szinte a saját hitvallását adja át a rabbi tisztséget betöltő feladatokról, az új szegedi rabbinak.

Közelebbi értő előtt a hazai zsidó történelemnek felcsillan az alkalom történeti nagyszerűsége, a magyar zsidóság történetében oly jelentőséget betöltő Löwök örökébe lép a beiktatandó kolléga. Felelősségteljes útjára Scheiber kijelöli az útravalókat, melyek többek között, s most figyeljünk fel, jelentős szerepe van Jeruzsálem üzenetének a rabbi szolgálatában. Teszi ezt Scheiber 1950-ben, amikor a hazai körülmények között Izraelről, az államról éppen szólva nem volt ajánlatos a szószéken szólania. Méltósággal, mértéktartással, olykor személyes kockázatot is vállalva, de meggyőződését kimondja.

A biblia igazsága, a vallás fenntartó ereje, templom, család, hitoktatás, s mindezek mellett a tudomány ápolása, valamennyi a rabbi múlhatatlan feladata.

Scheiber Sándor hitvallása a gyakorló rabbi tevékenységéről ma is útmutató, tudományos teljesítményével együtt.

Ő a kettőt nagyszerűen kapcsolta össze, s úgy, hogy nem mindennapos tudományos ismereteit és eredményeit gyakorló rabbiként a szószéken is értékesítette a hívek épülésére, vagy vigasztalására, mindenképpen a zsidó tudat erősítésére, a múlt értékeinek megbecsülésére, a jelen és jövő méltó útjának megtalálására.

Figyelme kiterjed a világ nagy eseményeire, ha szükségesnek látja, azokhoz kapcsolja az általa vezetett, s annyira szeretett Rabbiképző Intézet sajátos történeti eseményeit.

Így van ez, amikor a világ a napfogyatkozás eseményét figyelhette 1954 június 30-án, az Intézet pedig a rabbihelyettesek diplomáinak átadását ünnepli.

Megtalálja azt a ritka helyet a hagyományos irodalomban, amely a napfogyatkozásra utal, és abból indul ki, amikor a rabbihelyettest, a zsidóság tanítóját, mint a fényforrás megvalósítóját ünnepli, s ezt tartja alkudhatatlan kötelességének, hiszen a zsidó tanítás maga a fényforrás.

Egy rabbiavató beszédében tanítványai lelkére köti, hogy bátran álljanak őrhelyükön, így többek között a Biblia értelmezése tekintetében. Kimondja hitvallását a Szentírásról. Hangoztatja, hogy nem kell szégyellni a Bibliát, és nem kell mentegetni. A Biblia nem csak az ókori kelet legtekintélyesebb irodalmi alkotása, hanem mindmáig az emberiség leghatalmasabb tankönyve és az erkölcsi világrend alapja. Ebből az alapállásból kiindulva hangoztatja, nem kell szégyellni a zsidóságot, amely a Biblia eszméit akarta elterjeszteni 2000 éves vándorútján a Földön. 1950-ben vagyunk, az idők kiállást követelnek, erről így szól: „Kitől várjuk a zsidóság mellett való feltétlen kitartást és kiállást, ha nem a rabbitól...”

Egy alkalommal a nagy tragédia jiddis költőjének, Glatsteinnek grandiózus verséből indul ki, melynek címe: „Zsidók nélkül”, s tartalma a sors felelősségre vonása. Többek között arra int, hogy önmagukról sohase beszéljenek. A szónál (olykor) többet ér a hallgatás, a hallható csend Isten zenéje lesz. Nagy művészet rejlik ebben a mondatban, amely még a tragédiában a csendes hallgatás is méltatni tudja, mint Isten zenéjét a világon.

A fiatal rabbik legyenek vigasz a szomorúnak, enyhülés a megfáradtnak, táplálék a nélkülözőnek, gyertya, amely mindenkinek világít.

Egy alkalommal a néhai nagytekintélyű Kecskeméti Lipót, neve említése nélkül állítja példaképül a rabbi jelölt elé. Az egykori nagytekintélyű és tudós, hatalmas műveket író Kecskeméti Lipót, így vall önmagáról: „Prédikáltam a zsidóságért. Az igaz emberért, a templomban – nem sokszor, de sokat. Prédikáltam kolduló szót, egyesekért, közösségért, házról, házra – nem sokat, de sokszor.”

Scheiber, a szónok tudatában volt a régi rómaiak figyelmeztető tanításának: „A szó elrepül az írás, megmarad.” Prédikációit nagyon gondos megalkotta, így hagyta reánk. A kiemelkedő jelentőségű részeket pirossal aláhúzta. E sorok írója, még hallotta őt szabadon beszélni, utóbb

már a pontosság, s talán a gyatra emlékezet miatt felolvasta beszédeit, de nagyon pontos kidolgozásban. Ezek a beszédek már írásban is megmutatják, milyen fontosságot tulajdonított a kimondott szónak, annak minden árnyalatának.

Prédikációiban mindég a zsidó hagyományra támaszkodik, de nem mellőzi a világirodalom, s a magyar irodalom számára különösen kedves alkotóit sem. A Szentírástól át a hagyományos irodalmon, mondjuk egészen Szép Ernőig, s kortársaiig terjed látóköre. Egyaránt otthonos a Szentírásban, a tradicionális zsidó irodalomban, a magyar és a világirodalom számos területén. Mindezek adott alkalommal nemes egységben szólalnak meg előttünk.

Mint a bevezetőben írtuk, fő feladatának a kutatást és a katedrát tekintette, de elmondhatjuk róla megindultan és hálával, mindmáig ható kiemelkedő mestere volt a művészi alakban megjelent zsidó tanításnak.